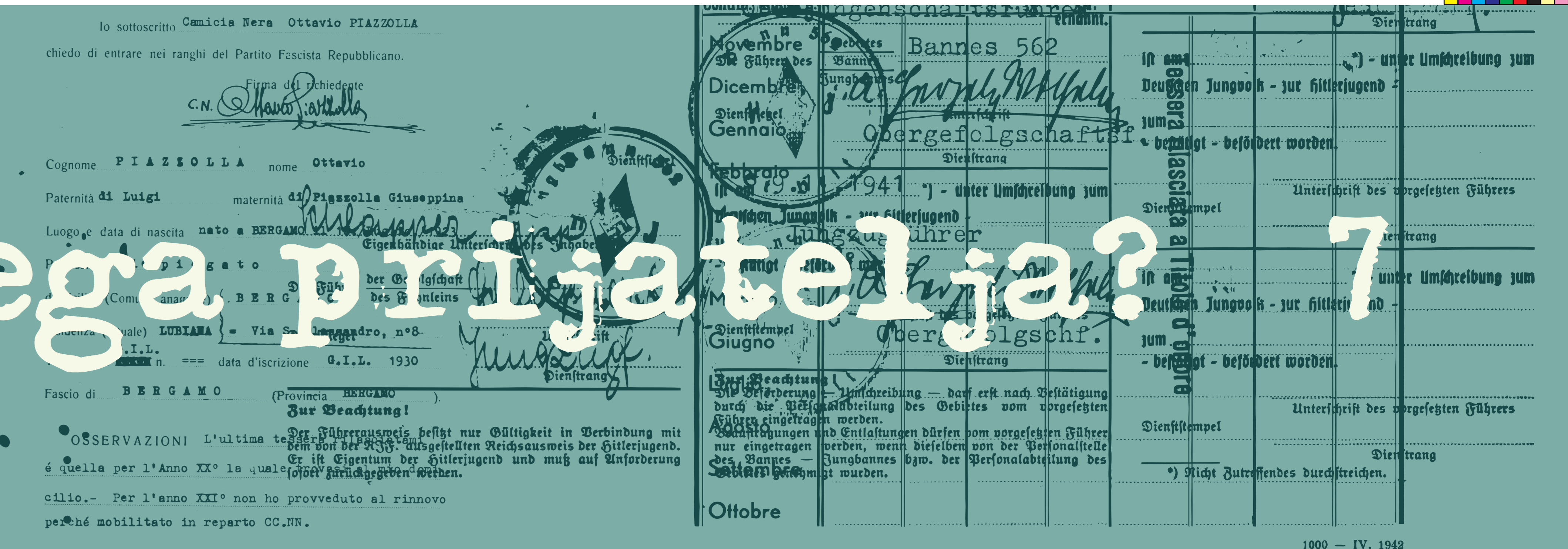

Poznaš sovražnika bolje kot svojega prijatelja?

Sledenje, razvrščanje in nadzor s pomočjo kartotek (1920–1980)

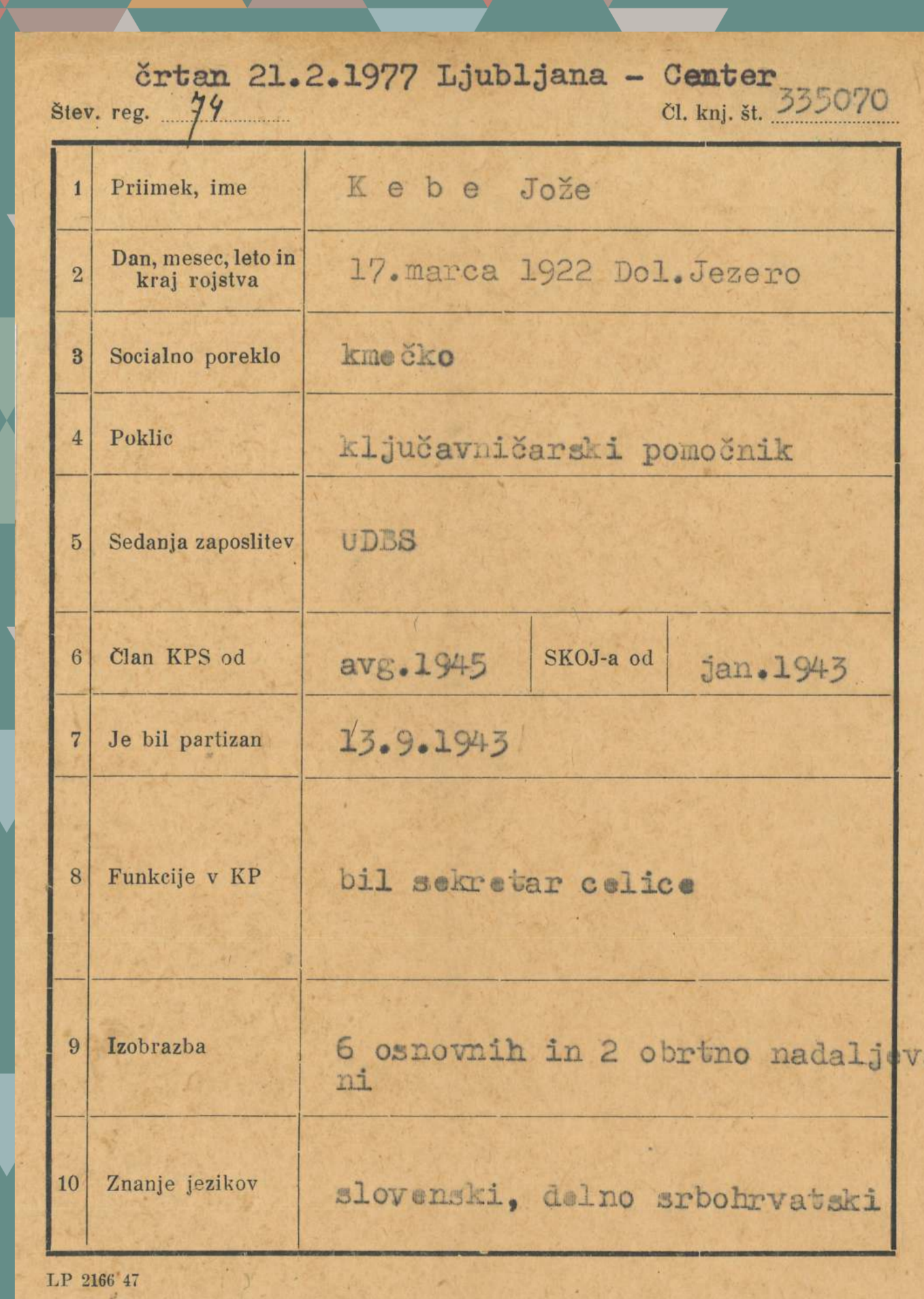
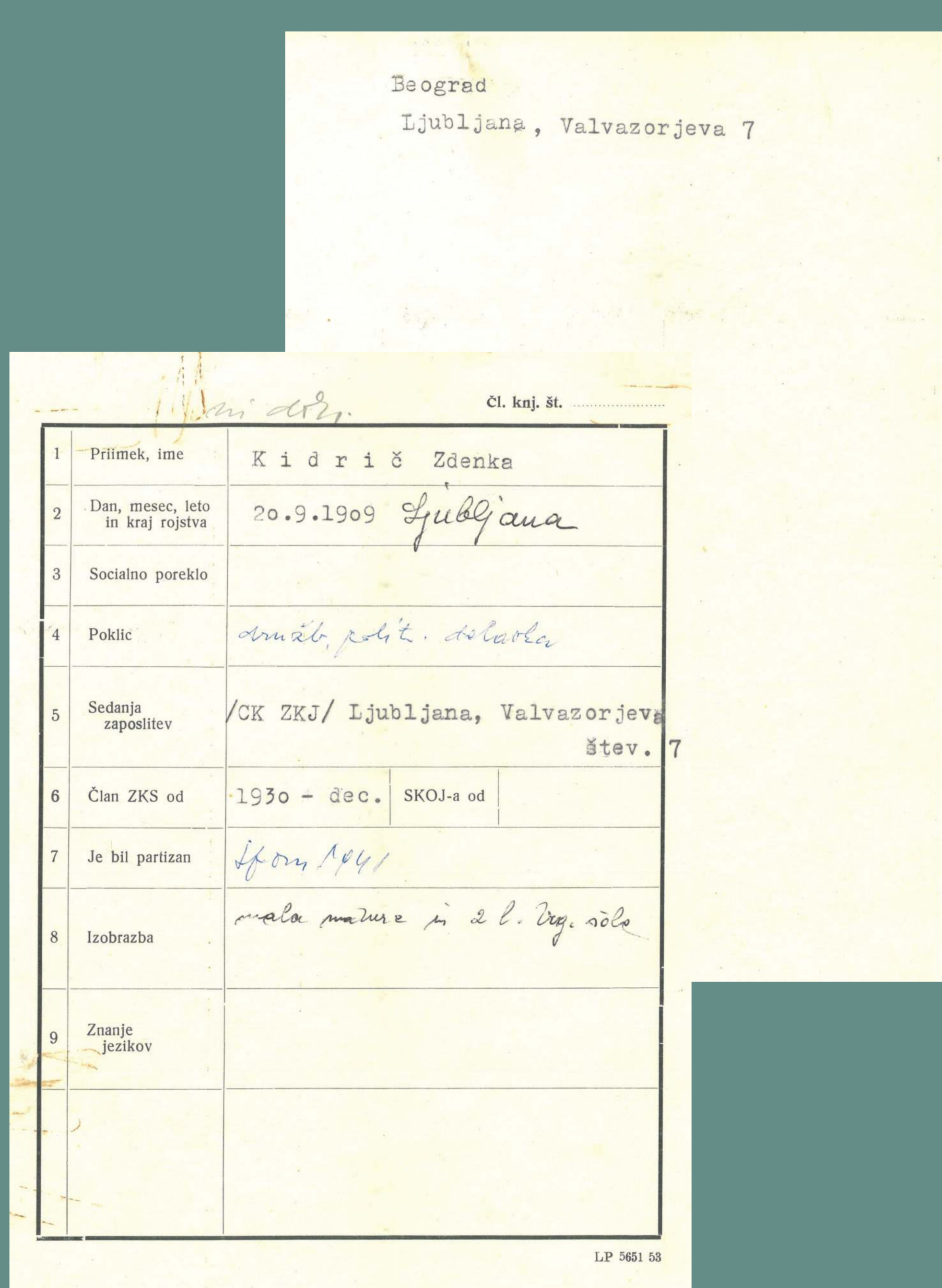
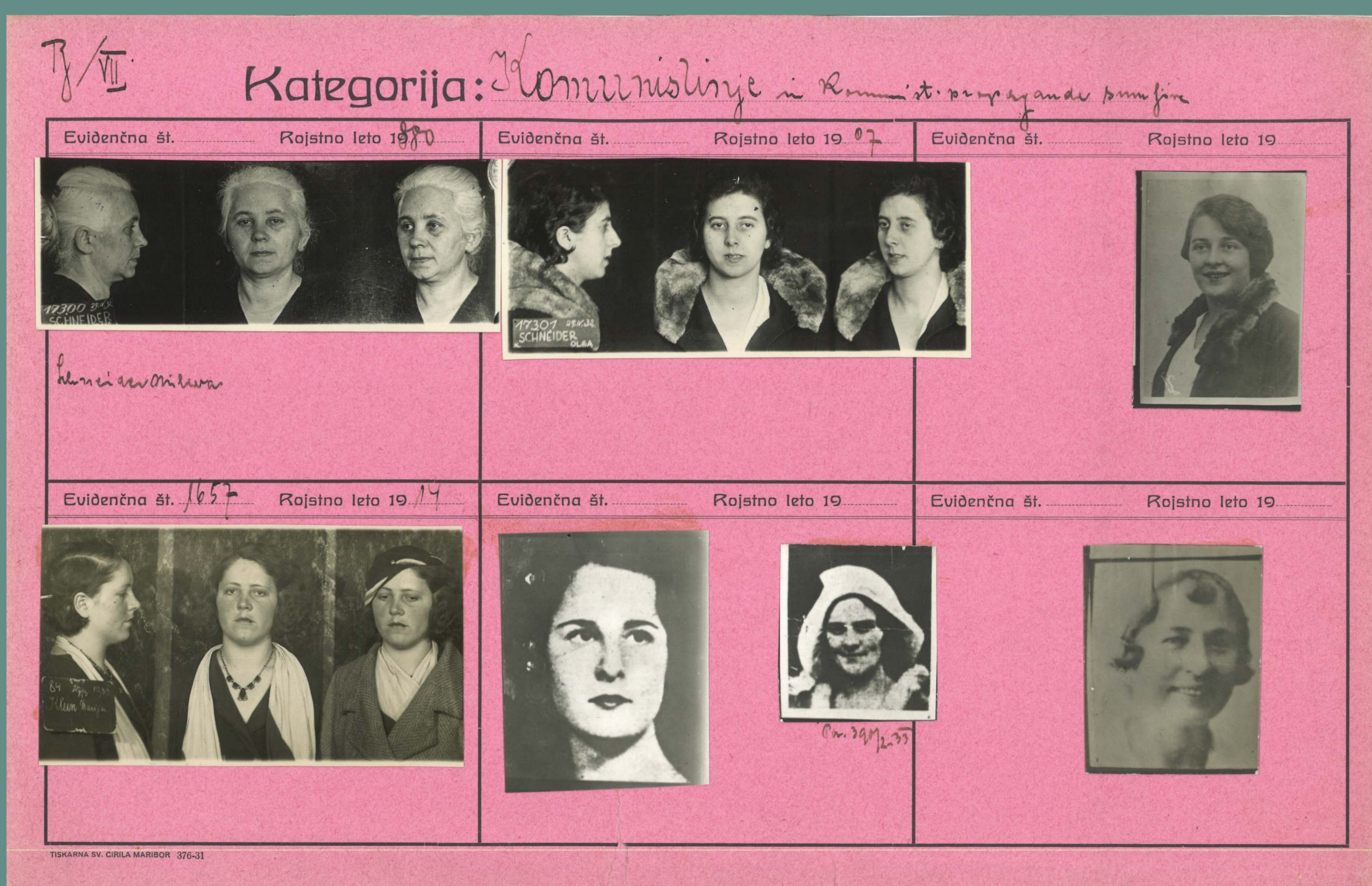
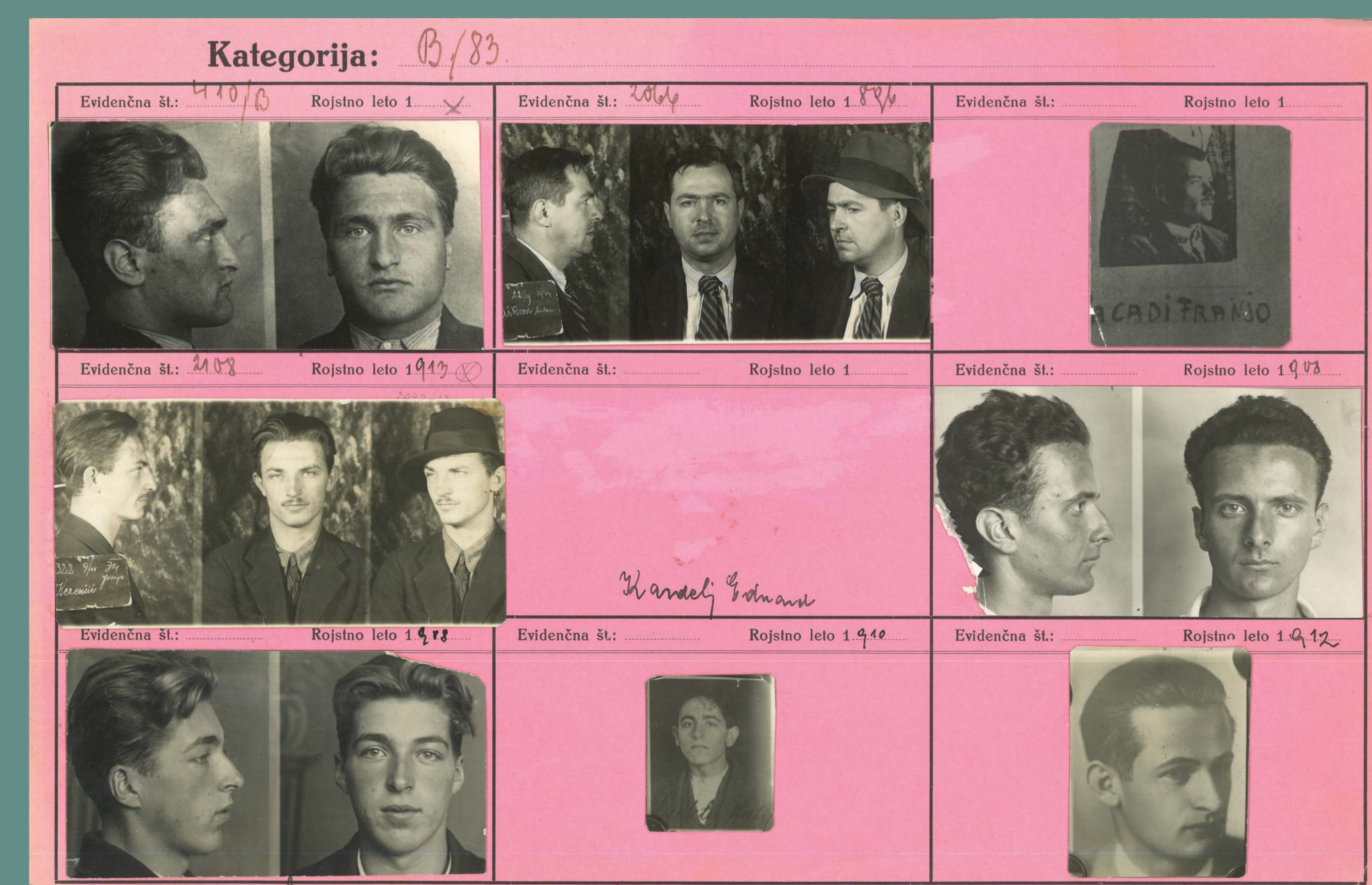
Od obznane do prevzema oblasti – kartoteke slovenske komunistične stranke

Komunistična stranka Jugoslavije je bila ustanovljena junija 1919 in je bila sprva legalna stranka, ki si je v negotovih povojnih letih pridobila (pre)velik vpliv. Oblast Kraljevine SHS je zato decembra 1920 odreagirala z obznanom in leto kasneje še z Zakonom o zaščiti države, kar je pomenilo, da se je morala komunistična stranka umakniti v ilegalo. Prepovedana je bila vsaka komunistična in tudi druga »protidržavna« in rušilna propaganda. Pritisk na te skupine in gibanja se je še povečal po uvedbi šestojanuarske diktature 1929 in oktroirane ustave jeseni 1931 ter se krepil v tridesetih letih 20. stoletja. »Rdeča kartoteka«, ki je nastala v obdobju med obema svetovnjima vojnama, neuradnega imena ni dobila le zaradi fotografij in drugih podatkov o »rdečih protidržavnih elementih«, temveč tudi zaradi rdečih kartonov. Sprva je bila to kartoteka Kraljevega policijskega komisariata in kasneje Predstojništva mestne policije Maribor. V njej so zajete fotografije tiralic, poizvedb, obvestil o »protidržavnih« elementih, v glavnem komunistov. Njihova imena se mnogokrat skrivajo pod samimi fotografijami.

Po drugi svetovni vojni se je politična ureditev Jugoslavije povsem spremenila – iz predvojne relativno majhne in ilegalne komunistične stranke se je ta postopoma oblikovala v edino politično stranko v državi. Normativno je vse do sredine šestdesetih let prejšnjega stoletja še obstajala formalna možnost večstrankarskega sistema, ki pa je bil močno omejen in nezaželen. Leta 1965 je Zveza komunistov Jugoslavije (do leta 1952 Komunistična partija Jugoslavije) dobila vodilno vlogo v državi in s tem je bil tudi uradno uveden enopartijski sistem. Članstvo v komunistični stranki je bilo pomembna in, z vidika umestitve posameznika v takratni družbeni strukturi, lahko tudi koristna poteza – vsakdo, ki je želel opravljati pomembno funkcijo na

družbenopolitičnem, prosvetnem, gospodarskem ali drugem področju, je moral postati njen član. Po vojni je začelo članstvo v stranki naraščati tudi v Sloveniji, zato je bila potrebna enotna in natančna nadzorna evidenca. Največ članov, preko 120.000, je Zveza komunistov Slovenije štela v letih 1981–1982, torej kmalu po smrti Josipa Broza – Tita. Nato je začelo članstvo hitro upadati.

Leta 1976 je stranka dobila samostojno delovno enoto, imenovano Evidenca in statistika pri Centralnem komiteju ZKS, ki je temeljila na »informacijah s terena« oziroma podatkih razvejane mreže komunistični stranki podrejenih organizacij. Pred tem je bilo kadrovsko področje organizacijsko del različnih oddelkov, uprav, sekretariatov in komisij CK KPS/ZKS. Zbiranje in obdelava podatkov sta ostala v veljavi vse do konca obstoja ZKS decembra 1989. Pri Centralnemu komiteju Zveze komunistov Slovenije je nastala serija strankinih članskih dokumentov (dosjejev), kamor sodi tudi kartoteka, ki ni zanimiva samo kot »relikt časa«, na podlagi njene vsebine lahko ugotovimo več podatkov o članih – obdobje članstva, morebitna izključitev – poiščemo lahko nosilce partizanske spomenice 1941, in tiste, ki so bili predvojni komunisti. Predvidevamo, da je v originalni leseni kartotečni omari ohranjenih približno 130.000 članskih kartonov. Med njimi je zelo malo kartonov predstavnikov takratne politične elite, kot izjemo lahko tu izpostavimo funkcionarko in predvojno komunistko Zdenko Kidrič.

RDEČA KARTOTEKA
 Deli kartoteke predvojnih komunistov in komunizma osumljenih oseb, kjer pogosto zasledimo tudi tuja – ruska, madžarska, nemška in judovska – imena politično sumljivih oseb. V njej je tudi ime Edvarda Kardelja, v drugi polovici 20. stoletja zagotovo najvplivnejšega slovenskega politika. Njegova fotografija s kartoteke je bila nekoč odtrgana. Na istem kartonu je tudi fotografija tiralice za Jožetom Kerencičem, mladim pisateljem, aktivistom OF in poznejšim narodnim herojem, ki so ga nemški okupatorji ustrelili kot talca v Mariboru. Posebej so obravnavane tudi komunistke in komunizma osumljene ženske.

ZDENKA KIDRIČ
 Evidenčni karton Zdenke Kidrič, predvojne komunistke in medvojne voditeljice varnostno-obveščevalne službe OF in tudi po letu 1945 vidne funkcionarke in političarke. Kot žena Borisa Kidriča je navzven ostajala v moževi senci. V resnici pa je bila – predvsem zaradi njene medvojne vloge – zelo vplivna. Po vojni je – kot ena redkih žensk – ostala ves čas v slovenskem političnem vrhu. Po letu 1944 je delovala tudi pri OZNI, po vojni je do 1946 vodila oddelek za kadre pri Centralnem komiteju KPS, po letu 1964 pa je bila zadolžena za kadre Zveze komunistov Jugoslavije v Beogradu.

JOŽE KEBETA
 Evidenčni karton člana Jožeta Kebeta, ki je bil zaposlen pri OZNI za Slovenijo.

SI AS 1473/6, t. e. 2, Kartoteka protidržavnih elementov Kraljevega policijskega komisariata v Mariboru – »rdeča kartoteka«

SI AS 1589/IV, Kartoteka članstva KPS/ZKS